

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ І ПІЛЬГ НАСЕЛЕННЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Різде падіння життєвого рівня населення України на початку 90-х років призвело до активного пошуку засобів захисту від зубожіння найбільш уразливих верств населення. Масового поширення набуло надання соціальної допомоги і соціальних пільг як інструментів соціального захисту населення.

Соціальна допомога – один із суттєвих механізмів підтримки людей, які опинилися у скрутї, метою якої є допомогти їм інтегруватися у суспільство та полегшити матеріальний стан незалежно від трудової діяльності.

На законодавчому та адміністративному рівнях створені передумови для уніфікованого підходу до надання всіх видів адресної допомоги. Однак у практиці прийому громадян та призначення адресної соціальної допомоги ще існує багато невирішених проблем, які призводять до значного ускладнення як процедури звернення громадян, так і процесу призначення сім'ї чи громадянину конкретного виду соціальної допомоги або соціальної виплати.

Вивченню соціальних проблем присвячено розробки таких українських ечених, як Н.П. Борецька, А.М. Колот, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, О.Ф. Новікова, Ю. Павленко, О.М. Палій, В.І. Паніотто, О. Скрипник, Н. Якуненко та інших.

Аналіз наукової літератури з питань соціальної політики свідчить про те, що потребують подальшого дослідження такі наукові проблеми, як підвищення рівня та якості життя населення,

подолання бідності, оптимізація соціальних програм державного та регіонального рівнів, підвищення ефективності системи соціального захисту населення.

Метою статті є вивчення програм соціальної допомоги і пільг населенню (на прикладі Донецької області) та визначення основних напрямів їх удосконалення.

На даний час в Україні згідно з чинним законодавством надаються 14 видів соціальної допомоги. Сьогодні адресну соціальну допомогу в Донецькій області отримують близько 200 тис. громадян, які знаходяться на обліку в 64 місцевих управліннях праці та соціального захисту населення. Дані, що характеризують розмір видатків на соціальний захист населення Донецької області, наведено на рис. 1.

В останні роки спостерігається тенденція зниження кількості малозабезпечених сімей, які отримують допомогу (що свідчить про зростання доходів населення області), однак у цілому контингент отримувачів соціальної допомоги зростає (рис. 2).

Розміри допомоги систематично збільшуються (рис. 3) за рахунок підвищення прожиткового мінімуму основних соціальних груп, однак вони повною мірою не задовольняють населення.

У Донецькій області з 4,6 млн. населення близько 2,0 млн. чол. – одержувачі пільг та інших видів соціальної підтримки (близько 437,0 тис. ветеранів війни та праці, 567,0 тис. дітей війни, понад 250,0 тис. інвалідів).

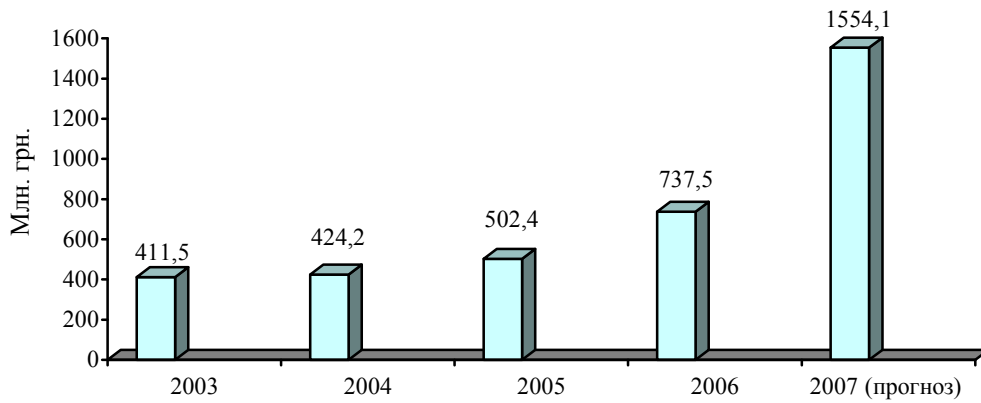
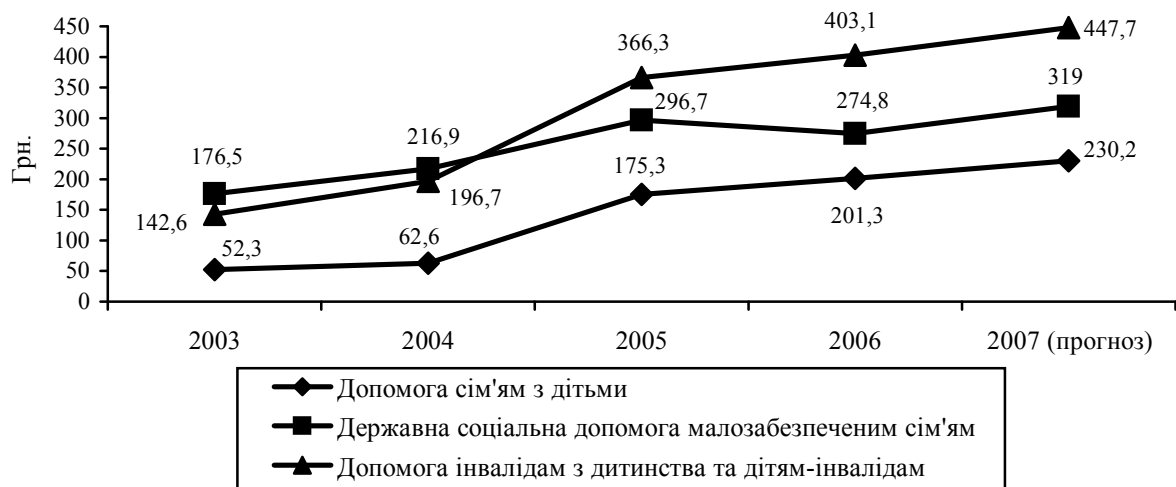

Рис. 1. Динаміка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення Донецької області у 2003-2007 рр.

Рис. 2. Динаміка кількості отримувачів соціальної допомоги в Донецькій області (2003-2007 рр.)

Рис. 3. Динаміка зростання середнього розміру державної соціальної допомоги

Одним із завдань області є турбота про людей похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, дітей-інвалідів.

У рамках регіональної соціальної політики забезпечується реалізація права ветеранів на пільгове придбання палива та скрапленого газу. У 2006 р. забезпечено твердим паливом 49,7 тис. ветеранів, які мешкають у будинках із пічним опаленням, скрапленням газом забезпечено 34,7 тис. чол.

На пільги ветеранам на житлово-комунальні послуги, інші пільги та соціальні виплати у 2006 р. профінансовано понад 237,0 млн. грн. (у 2005 р. – 144,5 млн. грн.).

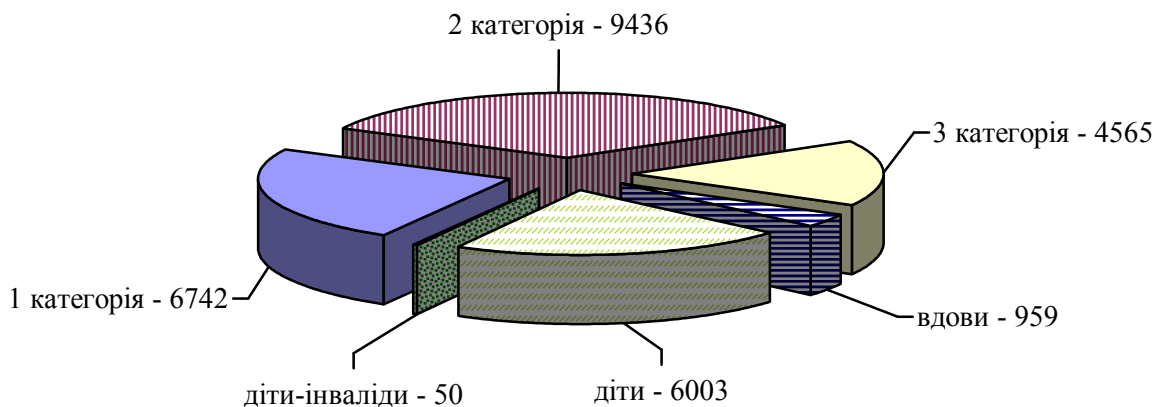
За рахунок коштів державного бюджету матеріальну допомогу в 2006 р. одержало 3,7 тис. ветеранів, інвалідів та пенсіонерів на суму 171,4 тис. грн. До Дня Перемоги 301,6 тис. чол. надано щорічну адресну допомогу на суму 30,1 млн. грн.

Спільно з обласною Радою ветеранів війни Донецькою

вживаються заходи, присвячені Дню Перемоги, Дню визволення Донбасу, Дню партизанської слави та визволення України від німецько-фашистських загарбників.

Менш численною, ніж пенсіонери і ветерани, але більш вагомою за кількістю пільг, є категорія громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Соціальний захист громадян даної категорії є основним пріоритетом соціальної політики держави і регіону.

В обласному реєстрі на обліку знаходиться близько 28 тис. громадян, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, що складає 1% від загальної кількості постраждалих по Україні. До них належать: інваліди – 6,7 тис. чол.; учасники ліквідації аварії на ЧАЕС – 11,7; евакуйовані та переселенці – 2,3; діти – 6,1 тис. чол., сім'ї, які втратили годувальника, – 1 тис. (рис. 4). Найбільшу питому вагу серед постраждалих громадян в області складають учасники ліквідації наслідків

облдержадміністрацією щорічно аварії на ЧАЕС – 65%.

Рис. 4. Кількість громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи по Донецькій області (станом на 01.01.2007 р.)

У 2006 р. на реалізацію всіх програм з соціального захисту громадян, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, надійшло фінансування на

загальну суму 53,4 млн. грн., що на 10,5 млн. грн. (24,5%) більше, ніж у 2005 р. Однак фінансування заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської

катастрофи здійснюється не в повному обсязі через обмеженість бюджету, що призводить до певних соціальних проблем. Щорічно потреба в коштах забезпечується лише на 40-50% [3].

У період з 2004 по 2006 р. рівень фінансування цих видатків на одного громадянина, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи, збільшився з 120 до 190 грн., однак мінімальна потреба складає 380 грн.

Найбільш гострою проблемою залишається забезпечення ліками та лікарськими препаратами постраждалих громадян. Потреба на одну особу складає 150 грн. на рік при фактичному забезпеченні – 66,0 грн. [3, 20].

Для вирішення цієї проблеми у 2006 р. рішенням Донецької обласної ради було додатково виділено за рахунок коштів обласного бюджету 600 тис. грн. на поліпшення медичного обслуговування громадян, постраждалих унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, що дозволило збільшити середньорічну суму забезпечення ліками до 82,5 грн. на одну особу та довести потребу в коштах до 55%.

На організацію оздоровлення в 2006 р. обласним бюджетом було направлено кошти у сумі 4,4 млн. грн., що дозволило пролікувати в санаторіях Євпаторії, Слов'янська, Бердянська, Закарпаття 2595 громадян, у тому числі 674 дитини, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи.

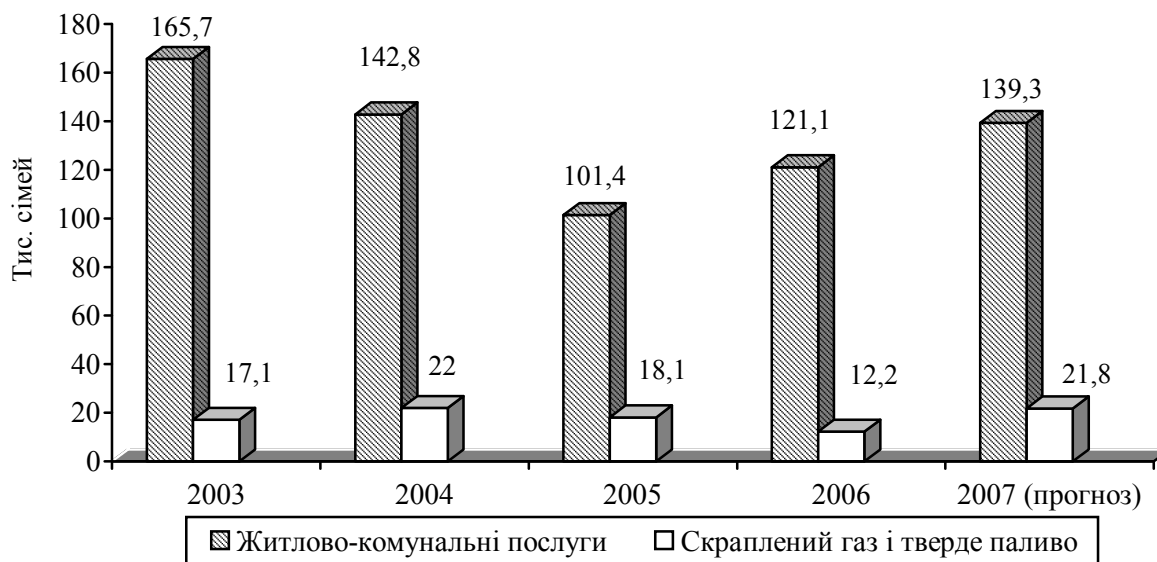
У 2007 р. на реалізацію програм з соціального захисту громадян, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, у Донецькій області передбачено фінансування в сумі 52,5 млн. грн.

Для підвищення ефективності системи надання пільг в області впроваджено персоніфікований облік пільгової категорії громадян та створено

Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги. Станом на 01.01.2007 р. до реєстру включено інформацію про 1079,0 тис. пільговиків. Так, якщо у 2003 р. до складу цього реєстру було включено тільки 2 категорії пільговиків – ветерани війни та ветерани праці, то на даний час цей перелік значно розширився, і крім названих категорій включає чорнобильців, ветеранів ВС і ОВС, реабілітованих, дітей війни, інші категорії. Інформація, яка міститься у реєстрі, використовується для автоматизованого звірення і проведення розрахунків з житлово-комунальними підприємствами та організаціями за надані пільгові послуги. Таким чином, виконується основна мета реєстру – контроль за цільовим використанням бюджетних коштів. Станом на 01.01.2007 р. проведено розрахунків за надані пільгові послуги в сумі 196,6 млн. грн.

Одним із перших видів соціальної допомоги ринкового типу є програма житлових субсидій, яка забезпечує адресну державну підтримку найменш захищеним сім'ям і громадянам за умов поступового зростання частки собівартості житлово-комунальних послуг, що покривається населенням.

Протягом останніх років спостерігалася тенденція до зменшення кількості отримувачів житлових субсидій у зв'язку зі зростанням доходів громадян. Зокрема, станом на 01.01.2004 р. у Донецькій області отримували житлові субсидії 182,8 тис. сімей (10,5% від загальної кількості сімей у регіоні), станом на 01.01.2005 р. – 164,8 тис. сімей (9,2%), станом на 01.01.2006 р. – 119,5 тис. сімей (6,9 %). У зв'язку з підвищенням цін на газ та електроенергію в Донецькій області проведено поетапне підвищення цін і

тарифів на житлово-комунальні послуги, що привело до збільшення кількості отримувачів житлових субсидій (на

01.01.2007 р. – 133,3 тис. сімей, або 7,7 % від кількості сімей у регіоні) (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка кількості сімей, які отримують житлові субсидії

Середньомісячний розмір субсидії на оплату житлово-комунальних послуг у 2006 р. склав 68,9 грн. на місяць (у 2005 р. – 42,6 грн.). Загальна сума нарахованих субсидій по області у 2006 р. склала 62,9 млн. грн., що на 30% більше, ніж у 2005 р.

Прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови від 10.01.2007 р. № 3 „Про внесення зміни до пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 р. № 1156”, згідно з якою з 01.01.2007 р. розмір плати за житлово-комунальні послуги за умови призначення житлової субсидії становить 15% середньомісячного сукупного доходу, а за придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива – 15% річного сукупного доходу, якщо у житловому приміщенні (будинку) зареєстровані і проживають тільки непрацездатні громадяни, привело до збільшення кількості отримувачів житлових субсидій. Прогнозна кількість отримувачів житлових субсидій у 2007 р. складатиме близько 161,1 тис. сімей.

Висновки й перспективи подальших розробок. Таким чином, проведений аналіз надання соціальної допомоги і пільг населенню в Донецькій області дозволив виявити основні проблеми в даному аспекті, а саме:

недосконалу інформаційну базу (обмеженість або неможливість доступу органів праці та соціального захисту населення до різних баз даних);

слабку інформаційну підтримку системи соціальної допомоги (населення не має необхідної інформації про державні гарантії соціального захисту малозабезпечених громадян, особливо у віддалених сільських районах);

складні процедури оформлення громадянами документів для призначення соціальної допомоги;

недостатню ефективність контролю за наданням соціальної допомоги;

складність доступності в одержанні соціальної підтримки через брак кількості відповідних інституційних структур.

Для усунення означених проблем

необхідно:

удосконалити інформаційну базу про кількісно-якісний склад пільговиків і отримувачів соціальної допомоги, про фактичне використання ними наданих соціальних виплат;

замінити окремі види пільг іншими видами соціальної допомоги, оскільки надання допомоги передбачає наявність причини виникнення права на неї;

посилити контроль за наданням пільг, обмежуючи їх надання тільки самій особі, яка має на це право, без урахування членів сім'ї, що дозволить забезпечити їх адресність;

розробити на законодавчому рівні нормативи використання пільгових послуг;

вирішити проблему підвищення загального рівня життя населення і узгодити законодавчі акти щодо надання пільг;

впливати на формування громадської думки, проводити роз'яснювальну роботу, оскільки важливим є усвідомлення більшістю громадян необхідності відмовитися від малоефективної системи пільг на користь цільової допомоги найменш матеріально захищеним верствам населення.

Означене коло напрямів реорганізації системи соціальної допомоги і пільг населенню достатньою мірою відбиває існуючі проблеми в даному аспекті, однак не виключає їх подальшого доповнення і деталізації залежно від ситуації, що склалася, виходячи з можливостей бюджету, та з інших причин.